

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗΣ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ

ΒΑΣΙΛΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΞΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΡΩΣΗ, Καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν Ἀρδακίῳ κλπ.

ΕΝ ΤΗ ΗΜΕΔΑΠΗ
Συνδρομὴ ἑτησία προπληρωτῆα
δραχ. 6

Παρακαλοῦμεν τοὺς καθυστεροῦν-
τας νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὴν ἐν
συστημένῃ ἐπιστολῇ.

ΕΝ ΤΗ ΛΑΛΟΔΑΠΗ
Συνδρομὴ ἑτησία προπληρωτῆα
φρ. χρ. 7

Ἀποστέλλεται διὰ συστημένης
ἐπιστολῆς εἰς μονόγρσσα γραμ-
ματόσημα Τουρκίας (5 γρ. 1 φρ.)

Ἄριθ. 30

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Μαρτίου 1893.

Ἔτος Α'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ : Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.—Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ὑπὸ Βλ. Σκορδέλη.—Τὸ δη-
μοτικὸν σχολεῖον, ὑπὸ Χρ. Παπαδοπούλου —Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔταιρεία περὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων.—Συμπέρασμα.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΣΗΜ. Τὰ παρὰ τῆς πολιτείας γινόμενα σήμερον ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, ἀπόδοντα ὅλως πρὸς τὴν ἐννοίαν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐπιβάλλουσιν εἰς τοὺς ἀσχολοῦμένους περὶ τὴν παιδαγωγικὴν τὸ καθήκον νὰ διαφωτίσωσιν τὴν Κυβέρνησιν καὶ προλάβωσι καταστροφὰς ἀνυπολόγιστου σημασίας καὶ σπουδαιότητος. Διὰ τοῦτο ἀσχολούμεθα ἀποκλειστικῶς ἐν τῷ παρόντι φύλλῳ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν δημοτ. σχολείων. Εἶθε ἡ φωνὴ ἡμῶν, ἥτις εἶναι καὶ φωνὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ζῶμεν, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ὀρθοτέραν ἀντίληψιν τῶν σχολείων καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν.

Οὐδενὸς ἄλλου ζῶου τὰ νεογνά εἶναι τοσοῦτον εὐπαθεῖ καὶ ἀσθενῆ καὶ ἀβοήθητα ἅμα γεννώμενα, ὅσον τὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν δὲν προσελθῇ αὐτοῖς ταχεῖα ἢ προσήκουσα περιθαλψίς καὶ τροφὴ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, νοσοῦσι καὶ ἀποθνήσκουσι. Κατὰ τὴν ἀπογραφικὴν ἀποθνήσκουσι κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς γεννήσεώς των ἐξ 100 βρεφῶν ἐν μὲν τῇ Νορβηγίᾳ 10 — 11, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ 15 — 16, ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ 17 — 18, ἐν δὲ τῇ Πρωσίᾳ 20, ἐν δὲ τῇ μεσημβρινῇ Γερμανίᾳ 30¹⁾. Οἱ θάνατοι οὗτοι μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ γινομένη τοῖς παιδίοις θεραπεία καὶ τιθνησικὴ εἰναικικὴ ἢ ἑλληνικὴ καὶ ἐπιβάλλεται ὡς μέγα καθήκον εἰς τὴν οἰκογένειαν ἐμμέσως δὲ καὶ εἰς τὴν πολιτείαν νὰ φροντίσωσιν ἐπιμελέστερον καὶ σωφρονέστερον περὶ σωτηρίας τῶν βρεφῶν ἐκ τοῦ θανάτου παρέχουσαι πάντα τὰ μέσα τῆς ζωῆς καὶ ἀποτρέπουσαι πάντᾳ κίνδυνον αὐτῆς. Τροφὴ ἀρμόζουσα καὶ ἐπαρκής, ἀήρ καθαρὸς, καθαριότης τοῦ σώματος, πρὸς σφόδρον ἰνδουμασία τηροῦσα τὴν θερμότητα τοῦ σώματος εἶναι τὰ ὧν οὐκ ἄνευ τῆς ζωῆς. Περιέργον

δὲ ὅτι ἡ εὐπάθεια αὐτῆ καὶ ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ἀβοήθησις τοῦ ἀνθρώπου παρατείνεται ἐπὶ χρόνον σχετικῶς μακρὸν πρὸς τὸν ὅλον βίον τοῦ ἀνθρώπου· διότι ἐν ᾧ ὁ κύων, οὗ ὁ ὅλος βίος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 25 ἔτη, ἤδη κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του λαμβάνει τὴν ὅλην ἀνάπτυσίν του καὶ τὴν σωματικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν, διέρχεται ἄρα μόνον τὸ 15 ἢ τὸ πολὺ τὸ 12 μέρος τοῦ ὅλου βίου του ἐν τῇ ἀναπτύξει, ἐν ᾧ ὁ ἵππος, οὗ ὁ βίος ὀρίζεται εἰς 30 ἔτη, κατὰ τὸ τρίτον ἔτος λαμβάνει ἤδη τὴν ὅλην του ἀνάπτυσιν, διανύει ἄρα τὸ 10 μέρος τοῦ ὅλου βίου ἐν τῇ ἀναπτύξει, ὁ ἀνθρώπος, οὗ ὁ βίος ὀρίζεται εἰς 80 ἔτη, ἀναπτύσσεται μέχρι τοῦ 16 ἔτους, ἐνίοτε δὲ καὶ μέχρι τοῦ 20, διανύει ἄρα τὸ 5 μέρος τοῦλάχιστον τοῦ ὅλου βίου ἐν τῇ ἀναπτύξει.

Κατὰ τὸν χρόνον δὲ τοῦτον μάλιστα τῆς αὐξήσεώς του ὁ ἀνθρώπος ἔχει ἀνάγκην ἐπιμελοῦς θεραπείας καὶ θρέψεως, ἵνα οὐ μόνον προφυλαχθῇ ἀπὸ τοῦ θανάτου, ἀλλ' ὅπως ἔχη καὶ σῶμα εὐπαγές καὶ ὑγιές καὶ ἰσχυρόν.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην καὶ ἀβοήθησιαν εὐρίσκειται ὁ ἀνθρώπος καὶ ψυχικῶς κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτῆν. Καὶ ἐνταῦθα μειονεκτεῖ τῶν ζῴων· διότι ἐν ᾧ ταῦτα ὀδηγούμενα ὑπὸ τῆς φύσεως (ἐνστικτον), ἥτις παρ' αὐτοῖς ἐπέχει θέσιν λογικοῦ, ἐκτελοῦσιν ἄνευ συνειδήσεως σκοπιμωτάτας ἐργασίας συντελοῦσας εἰς τὴν ζωὴν αὐτῶν¹⁾, ὁ ἀνθρώπος, ὃν δὲν χειραγωγεῖ τὸ ὀρμέφυτον, εἶναι ἠναγκασμένος νὰ μάθῃ τὰ πάντα, νὰ δοκιμάσῃ καὶ διδαχθῇ καὶ σχηματίσῃ μόνος διὰ πολυπλόκου ἐργασίας ψυχικῆς τὸν νοῦν του καὶ τὸ λογικόν του. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ τελειό-

1) G. Lindner, Encyklopädisches Handbuch der Erziehungs-kunde σ. 630.

1) Οἱ νεοσσοὶ χελιδόνων ἅμα ἐκκολαφθέντες ἐκ τῶν ὠν ἀποπατοῦσιν ἐξω τῆς φωλεᾶς, οἱ χηνίδεις κολυμβῶσι τελείως, τὰ νεογνά τῶν ἀγρίων ζῴων γεννώμενα δὲν κρουγάζουσιν, ἵνα μὴ ἐννοηθέντα σπαραχθῶσιν ὑπὸ ἄλλων θηρίων.

της αυτή εξαρτάται κατά το πλείστον μέρος εκ της όρθης παιδεύσεώς του.

Η άβοηθησία αυτή του ανθρώπου και η σωματική και η πνευματική ως και η βεβαιότης ότι η αδέλφιος και άπλαστος και άνοος αυτή ύλη θά μεταβληθῆ συν τῷ χρόνῳ και τὸ βρέφος τὸ άναυδον και άνοον θά γίνῃ άνθρωπος φθιγγόμενος και κρίνων και άποφασίζων και πράττων, κινουσι τῶν γονέων τὴν στοργὴν νά φροντίσωσι περὶ τούτων προθύμως και περὶ τῆς σωματικῆς και περὶ τῆς ψυχικῆς αὐτῶν άνατροφῆς. Ὡστε ἡ οἰκογένεια εἶναι τὸ πρῶτον τοῦ ανθρώπου σχολεῖον, ὃ δὲ πατήρ και ἡ μήτηρ, οἱ άδελφοί, οἱ συγγενεῖς και πάντες, πρὸς οὓς ἡ οἰκογένεια εὐρίσκειται εἰς σχέσεις, εἶναι οἱ πρῶτοι αὐτοῦ διδάσκαλοι και παιδευταί. Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ μανθάνει ὁ άνθρωπος τὴν γλῶσσαν τὴν μητρικὴν και τὰς διὰ τῆς γλῶσσης δηλουμένας έννοιᾶς, αὐξήθει δὲ εἰσάγεται έντεῦθεν εἰς τὸ έργον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ πατρός, μεθ' οὗ νηπιόθεν έχει ἐξοικειωθῆ και ὅπερ εἶναι αὐτῷ ἐγγύτερον παντός άλλου. Τοιαύτην παιδείαν λαμβάνουσι οἱ παῖδες τῶν χωρίων, ένθα δὲν υπάρχουν σχολεῖα, ὡς και αἱ πλείστοι τῆς Ἑλλάδος γυναῖκες αἱ μὴ φοιτῶσαι εἰς σχολεῖα. Πάντες οὗτοι ὃ,τι μανθάνουσι, μανθάνουσι διὰ τῆς συναναστροφῆς μετὰ οἰκείων και ξένων ὡς και διὰ τῆς ἰδίας εἰαυτῶν παρατηρήσεως και πείρας. Ἀναμφιβόλως δὲ τοιαύτη παιδεία εἰς λαοὺς άπολιτίστους εἶναι ἐπαρκῆς και οὐδεμία ανάγκη κινεῖ τοὺς γονεῖς νά διδάσκωσι τὰ τέκνα τῶν πλείονα πράγματα. Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ πολιτισμοῦ και τοῦ βίου ὀσημέραι καθισταμένου πολυπλοκότερου, γίνεται ανάγκη νά εἰσαχθῶσι οἱ παῖδες εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦτον δι' ἰδίας διδασκαλίας και άγωγῆς. Καὶ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὡς και τὴν άλλην μόρφωσιν δύνανται νά παρέχωσιν εἰς τοὺς παῖδας ἢ οἱ γονεῖς αὐτοὶ ἢ και άλλοι πρὸς τοῦτο τεταγμένοι διδάσκαλοι, έντός μὲν τῆς οἰκογενείας, οἱ οἰκοδιδάσκαλοι, εκτός δὲ αὐτῆς έν ἰδίῳ πρὸς τοῦτο σχολεῖῳ οἱ δημοδιδάσκαλοι.

Κατὰ ταῦτα τὴν σύστασιν ἰδίων σχολείων πρὸς μόρφωσιν τῶν παιδῶν ἐγέννησεν ἡ ανάγκη τελειότερας διδασκαλίας και άγωγῆς, ἣν δὲν ἠδύναντο ἢ δὲν είχαν τὸν χρόνον νά παρέχωσιν οἱ γονεῖς εἰς τὰ τέκνα τῶν. Τοιαῦτα σχολεῖα ἰδιωτικὰ βλέπομεν εἰς πᾶσαν κοινωνίαν ανθρώπων ἐξεληούσαν εκ τῆς βαρβαρότητος. Ἡδὴ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους τῆς Ἑλλάδος χρόνους τοὺς μυθικοὺς εὐρίσκομεν τοὺς παῖδας διδασκόμενους ὑπὸ ἰδίων διδασκάλων. Ὁ Χείρων, εἰς τῶν σοφωτάτων Κενταύρων, ἦτο ὀνομαστός έν τῇ ἀρχαιότητι ὡς διδάσκαλος τῶν ἠρώων τῆς Ἑλλάδος. Παρίστατο κατὰ τὸ ἤμισυ μὲν τὸ ὄπισθεν ἴππος, κατὰ δὲ τὸ ἔτερον ἤμισυ τὸ εμπροσθεν ἄνθρωπος, δι' οὗ εὐφῶς ἐδηλοῦτο ἡ ἐκίνησις τῆς αλόγου φύσεως και ἡ μετάβασις τοῦ ανθρώπου εἰς άλλην τάξιν πραγμάτων τῷ ἄνθρωπῳ προσήκουσαν, ἡ μετάβασις εκ τῆς θηριωδίας εἰς τὸν ἀνθρωπισμὸν. Ἐν τῇ Ἰλιάδι έχομεν τὸν Ἀχιλλεῖα, ὃν ἐπαίδευσεν ὁ Χείρων και ὁ

Φοῖνιξ, ἄνδρα ἀρρήτου κάλλους και σωματικοῦ και ψυχικοῦ. Εἶναι δεξιότατος και καρτερικώτατος νά μάχεται και ἐφ' ἄρματος και πεζῆ και φοβερός τοῦ δόρατος και τοῦ ξίφους διαχειριστής. Πρὸς τοὺς γονεῖς και τοὺς διδασκάλους εἶναι εὐσεβέστατος, πρὸς τοὺς φίλους ὑπόδειγμα φίλου, πρὸς τὴν γυναῖκα εὐγους και πιστός, πρὸς τὸ γῆρας ἐλεήμων και μαλακός τὴν ψυχὴν μέχρι δακρύων. Ἐν αὐτῷ βλέπομεν και τὰ σωματικὰ και ψυχικὰ προτερήματα, ἃ οἱ Ἕλληνες ἐδήλουν διὰ τοῦ ἐκφραστικοῦ ὀνόματος καλὸς κάγαθός. Εἰς τὰ σχολεῖα δὲ ταῦτα τῆς ἠρωϊκῆς ἐποχῆς ἐδίδοτο ἄρα μόρφωσις και σωματικὴ και ψυχικὴ. Καὶ τὸ μὲν σῶμα ἠσκειτο έν τοῖς ὄπλοις, διότι ὁ πόλεμος τότε ἦτο τὸ στάδιον τῆς δόξης τῶν ἀνδρῶν, τὸ δὲ πνεῦμα ἐμορφότο διὰ τῆς διδασκαλίας ἁσμάτων ἠρωϊκῶν, ἃ ἐμάνθανον νά ἄδωσι καλῶς πρὸς τὴν κιθάραν, ἣν ἐδιδάσκοντο νά κρούωσιν αὐτοί. Περὶ ἀναγνώσεως και γραφῆς και τῶν άλλων μαθημάτων οὐδεὶς ἐγένετο λόγος. Μόνον περὶ ἱατρικῆς ἠξέυρομεν ὅτι ἐδιδάσκοντο οἱ ἦρωες τὴν δύνανσιν και τὴν χρῆσιν τῶν φαρμάκων.

Κατὰ δὲ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους εὐρίσκομεν έν Ἑλλάδι σχολεῖα διαδεδομένα, έν οἷς οἱ παῖδες ἐδιδάσκοντο γράμματα. Τὰ σχολεῖα ταῦτα, ἃ ἐκαλοῦντο **διδασκαλεῖα**, ἦσαν ἰδιωτικὰ, ἡ δὲ πολιτεία ἤσκει μόνον ἐπιτήρησιν τινὰ ὀρίζουσα πότε νά ἀνοίγωσιν και πότε νά κλείωσιν ὡς και πόσους μαθητὰς τὸ πολὺ νά έχωσιν, κατὰ δὲ τὰ άλλα τὴν ἰδρυσιν, συντήρησιν τῶν σχολείων, τὰ διδασκόμενα μαθήματα, τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας ἄρινη πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τοὺς διδασκάλους. Οἱ διδάσκαλοι τῶν διδασκαλείων αὐτῶν ἐκαλοῦντο **γραμματοδιδάσκαλοι ἢ γραμματισταί** και ἦσαν ἄνθρωποι δούλοι ἢ ἀπελευθεροί, καθόλου δὲ ἄνθρωποι τῆς κατωτάτης τάξεως. Ὁ Πλάτων (1) θεωρεῖ τὴν διδασκαλίαν τῶν παιδῶν **βαναυσίαν** και συμβουλεύει νά ἀναθέτωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς έν τῇ πόλει οἰκοῦντας μετοίκους ἐπὶ μισθῷ (2). Ὁ Δημοσθένης ὑβρίζει τὸν Αἰσχύνην ὡς και τὸν πατέρα αὐτοῦ ὡς ἀσκήσαντας άλλοτε τὸ έργον τοῦ γραματοδιδασκάλου (3). Ἐδιδάσκον δὲ οἱ γραματοδιδάσκαλοι ἀνάγνωσιν, γραφὴν και ἀριθμητικὴν. Εὐτυχεῖς δὲ ἦσαν, ἂν ἠδύναντο νά έχωσιν ὀρισμένον οἰκημα ὡς σχολεῖον ἢ νά έχωσιν βάρβα, ἐφ' ὧν νά κάθηται οἱ μαθηταί. Συνήθως δὲ ἡ διδασκαλία ἐγένετο έν τῇ αγορά ἢ καθ' ὁδόν, ένθα και διδάσκαλοι και μαθηταί ἐκάθητο χαμαὶ ἐπὶ λίθων και ἀνεγίνωσκον «και οὐδέν αὐτοῖς ἐμπόδιόν εἶστιν έν τοσοῦτῳ πλήθει τοῦ διδάσκειν, τε και μανθάνειν». Γνωστόν δὲ τοῦ Διονυσίου τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν τὸ πάθημα, ὅστις μετὰ τὴν ἐξορίαν του ἐδίδασκε καθ' ὁδόν έν Κορίνθῳ τοὺς παῖδας τὰ πρῶτα γράμματα. Συνετηροῦντο δὲ τὰ

(1) Πλάτων, Πρωταγόρ. 312 Β.

(2) Πλάτ. Νομ. VII σ. 804 Δ.

(3) Δημοσθ. Περὶ στεφάνου 265. Περὶ πγραπρεσβείας 281.

σχολεῖα ταῦτα διὰ διδασκτρων, ἃ κατέβαλλον οἱ μαθηταί εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνός. Ἀλλὰ και εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ λυπροῦ αὐτοῦ μισθοῦ ἐδυστρόπων οἱ γονεῖς και παντοῖα ἐμηχανῶντο νά μὴ πληρώσωσι τοὺς δυστυχεῖς γραματοδιδασκάλους. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους και ἡ διδασκαλία και ἡ άγωγή τῶν μαθητῶν ἦσαν οἰκτρὰ. Ἡ βράβδος και ἡ μάστιξ ἔτεμον τὴν ὁδὸν εἰς τὴν πρόδον.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῶν ἀρχαίων, πανομοιότατα πρὸς τὰ σημερον έν Ἑλλάδι παλλαπλασιαζόμενα γραμματεῖα τοῦ ἐλλογιματάου κ. Παπαμάρκου. Περὶ ἀνατροφῆς και διδασκαλίας ἀνθρωπίνης και άγωγῆς έν αὐτοῖς οὐδεὶς δύναται νά γίνῃ λόγος. Καὶ τοιαῦτα ἐξηκολούθουν νά εἶναι δυστυχῶς και καθ' ὅλον τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον. Οἱ ἄνθρωποι οὐδεμίαν εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἐίδον προσήν, οὐδὲ ἀνεγνώριζον αὐτοῖς μορφωτικὴν τινὰ δύναμιν. Αὐτὰ ἦσαν σχολεῖα μηχανικά, προκαταρκτικά, ἵνα διδαχθῶσι οἱ μαθηταί τὴν ἐμπείριαν τῆς ἀναγνώσεως και τῆς γραφῆς, μόρφωσιν δὲ θά ἐλάμβανον εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα τῶν γραμματικῶν, ἃπερ ἦσαν τὰ παρ' ἡμῖν καλούμενα Ἑλληνικὰ σχολεῖα, ὡς και εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ῥητόρων και φιλοσόφων. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ ὀλίγοι ἄνθρωποι ἐφοίτων, οἱ πλείστοι ἠκούοντο εἰς τὰ γράμματα τῶν γραματοδιδασκάλων. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἡ πολιτεία δὲν ἀνησῶχε παντάπασιν.

Ἀφορμὴν σπουδαίαν πρὸς ἰδρυσιν δημοτικῶν σχολείων ἔδωκεν ὁ Χριστιανισμός, ὅστις ἐζήτηε ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ ἀναγέννησιν και ἀνάπλασιν διὰ τῆς νέας διδασκαλίας τῆς ἀγάπης πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τῆς προθύμου ἐκτελέσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὴν ἀρετὴν και εἰς τὸν ὑπερκόσμιον βίον. Μάλιστα δὲ ἡ ἀγάπη τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὰ μικρὰ παιδία ἡ ἐκδηλωθεῖσα διὰ τοῦ «ἄφετε τὰ παιδία και μὴ κωλύετε αὐτὰ εἰσελθεῖν πρὸς με τῶν γὰρ τοιοῦτων εἶστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» ἠδύναντο νά καθοδηγήσιν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν σπουδαιότητα τῆς πρώτης ἀνατροφῆς και εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῶν πρώτων σχολείων ὡς ἐκπαιδευτηρίων τοῦ σώματος και τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ και τοῦτο παρεῖδον οἱ ἄνθρωποι και τὰ σχολεῖα τὰ δημοτικὰ ἐξηκολούθουν νά εἶναι τὰ βαναυσα τῶν ἀρχαίων σχολεῖα τῶν γραματοδιδασκάλων μέγχι τῶν νεωτάτων χρόνων. Ἐπρεπε διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς θρησκευτικῆς, διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν φιλοσόφων Μονταigniού, Βέκωνος, Κομενίου, Ρουσσῶ, Πεσταλότζη, Καντίου, Ἐρβάρτου, διὰ τῆς έν Ἀμερικῆ και Γαλλίᾳ μεγάλης ἐπαναστάσεως νά καταπέσωσιν αἱ προλήψεις τῶν ἀνθρώπων, νά ἀναγνωρισθῶσι τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, νά καταρριφθῆ ἡ πλάνη ὅτι ὁ ἀνθρωπος εἶναι μόνον μέσον πρὸς συντήρησιν τοῦ ὅλου και οὐχὶ σκοπὸς αὐτοτελής, νά ἀναγνωρισθῆ έν ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ ἡ ἀξία και ἡ ἐλευθερία τοῦ προσώπου και νά ἐπιτραπῆ και νά

ὑποστηριχθῆ τῶν ἀνθρώπων ἡ τάσις πρὸς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλειότεραν ἀνάπτυξιν και τελειοποίησιν, ἵνα σκεφθῶσι περὶ προπαρασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν βίον αὐτὸν διὰ τελειότερας ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους κατενόηθη ὅτι ἡ τελειοποίησις τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀληθῆς τοῦ ὅλου τελειοποίησις και ἡ μόρφωσις αὐτοῦ ἰδὲν ὠφελεῖ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ και τὸ ὅλον. Ἡ Γαλλικὴ δὲ μάλιστα ἐπαναστάσις ἐγκατέστησε τὸν ἀνθρωπον εἰς τὰ δικαιώματά του, ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν του, κατήργησε τὰ προνόμια τῶν τάξεων, τῆς γεννήσεως, και ἀνεγνώρισε εἰς τὸν λαὸν τὸ δικαίωμα νά σκέπτεται και νά κανονίζῃ αὐτὸς τὰς υποθέσεις του κατὰ τὰς πεποιθήσεις του, ὅπως νοεῖ και βούλεται. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι θά ἦτο ἀντιφατικὸν καθ' ὃν χρόνον ἐγκαθιδρύωσι τὸν ἀνθρωπον εἰς τὰ δικαιώματά του, νά μὴ σκεφθῶσι νά καταστήσωσιν αὐτὸν και ἄξιον τῶν δικαιωμάτων του αὐτῶν. «Ὁ ἀνθρωπος δύναται νά γίνῃ ἀνθρωπος μόνον διὰ τῆς ἀνατροφῆς, έν αὐτῇ ἐγκρύπτεται τὸ μέγα μυστήριον τῆς τελειοποιήσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως» λέγει ὁ Κάντιος, ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων τοῦ κόσμου. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου ἐπέξετάθησαν και εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν και ἀπήτησαν νά πνῆ και έν τοῖς σχολείοις αὐτῶν τὸ πνεῦμα τῆς φιλανθρωπίας, τῆς κοσμιότητος, τῆς λογικότητος. Ὁ Πεσταλότζης δι' ἐπιπόνου μελέτης και διὰ συγγραμμάτων πολλῶν και διὰ πειραμάτων ἀποδεικνύει τίς εἶναι ἡ ἀληθῆς ὁδὸς πρὸς διδασκαλίαν τῶν παιδῶν ἡ συμφωνοῦσα πρὸς τοὺς ἀναλλοιώτους τῆς ψυχῆς αὐτοῦ νόμους.

Τὰς ἀποκαλύψεις τοῦ Πεσταλότζη ἐπωφελεῖται ὁ μέγας τοῦ αἰῶνος ψυχολόγος ὁ Ἐρβάρτιος, ὅστις δι' ἐπιπόνου ἐρεύνης τῶν ψυχικῶν φαινομένων κατάρθωσε νά ἀνεύρη τὰ πρῶτα στοιχεῖα, ἐξ ὧν κατὰ νόμους φυσικοὺς προκύπτουσι αἱ διάφοροι τῆς ψυχῆς ἐνέργειαι και καταστάσεις, και διὰ τοῦ μίτου τῆς ἐνέργειας ψυχολογίας κατωρθώθη νά ἐπικυρωθῶσιν αἱ νέαι ἀρχαὶ τῆς διδασκαλίας και άγωγῆς τοῦ Πεσταλότζη. Ὅπως ὁ Νεύτων διετύπωσε τὴν μηχανικὴν τοῦ οὐρανοῦ, οὕτω και ὁ Ἐρβάρτιος διετύπωσε τὴν μηχανικὴν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου και ἤδη γινώσκουεν πάντες οἱ διδάσκαλοι τί πρέπει πρῶτον νά διδάξωμεν τοὺς παῖδας και τί τελευταῖον. Ἄλλ' ὁ Πεσταλότζης δὲν εἶναι μόνον τῆς μεθοδικῆς διδασκαλίας τῶν παιδῶν ὁ πατήρ, ἀλλὰ και φίλος θερμὸς τοῦ λαοῦ και μέγας αὐτοῦ εὐεργέτης. Ἡ ἀμάθεια και ἀπειθεσία τοῦ λαοῦ, και ἡ κακοδαμονία ἡ προερχομένη εκ τῆς ἀπαιδεύσεως ταύτης, ἐλύτουν τὴν ψυχὴν του και ἀπεφάσισε νά τείνῃ εἰς τὸν λαὸν χεῖρα βοήθειας. Καὶ διὰ τοῦ ἰδίου ἐαυτοῦ παραδείγματός τῆς ἐθελοθυσίας και αὐταπαρνήσεως, διότι προσήνεγκε σύμπασαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ πρὸς σύστασιν και συντήρησιν σχολείου, έν ᾧ αὐτὸς διὰ παντός τοῦ βίου στερούμενος και κακοχούμενος ἐδίδασκε ὄρφανὰ και ἀπροστάτευτα παιδία και διὰ τῶν συγγραμμά-

των του των δημοτικῶν, ἐν οἷς μετὰ μεταβολῆς καὶ πόνου περιγράφεται τοῦ λαοῦ ἡ κατάστασις καὶ ὑποδεικνύονται τὰ μέσα τῆς διορθώσεως, ἐκίνησε καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων καὶ μικρῶν καὶ μεγάλων τὴν προσοχὴν καὶ ἐξήγειρε τὴν συμπάθειαν αὐτῶν νὰ μορφώσωσι τὸν λαόν.

Ἐκτοτε μέγας ἐνθουσιασμός κρατεῖ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῆς Εὐρώπης χώραις, ὡς καὶ ἐν Ἀμερικῇ πρὸς μὀρφωσιν τοῦ λαοῦ, ἐν σχολείοις δημοτικοῖς κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τοὺς πόθους τοῦ Πισταλότζη διοργανωμένοις. Σήμερον εἶναι δόγμα καθολικὸν πλέον ὅτι πρέπει πάντες οἱ ἄνθρωποι καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες νὰ μορφωθῶσι, ὅτι πάντες πρέπει νὰ σταλῶσιν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, καὶ ὅτι ἢ ἐν τοῖς τοιούτοις σχολείοις μὀρφωσιν ἐν ἀνάγκῃ νὰ καταστῆ διὰ τοὺς δυστροποῦντας καὶ ἐξανασκαστῆ. Ὁ μέγας τῆς Πρωσίας ὑπουργὸς von Stein, ὁ ἀδούλωτος υἱὸς τῆς δεδουλωμένης Γερμανίας, ἤδη ἐν ἔτει 1810 λέγει περὶ τῶν καλῶν δημοτικῶν σχολείων. «Ἐὰν ὑπάρχωσι λόγοι νὰ πιστεῦωμεν ὅτι θὰ ἔλθῃ καλλίτερον μέλλον, ὅτι ἐγγίζει τὸ τέλος τῶν δεινῶν ἡμῶν (ἡ Γερμανία τότε ἦτο ὑποτεταγμένη εἰς τὸν μέγαν Ναπολέοντα), τότε ἐπιβάλλεται ἡμῖν ὡς μέγα καθήκον νὰ ἐνισχύσωμεν καὶ θαρρύνωμεν τοὺς ἄνθρώπους διδάσκοντες αὐτοὺς ἀρχὰς ὑγιεῖς καὶ εὐγενεῖς, καταπολεμοῦντες δὲ τὸν δουλόφρονα αὐτῶν ζῆλον καὶ ἀνενεργοῦντες εἰς τὸ πνεῦμα τὸ κρατοῦν τῆς ἐποχῆς, εἰς τὴν φιληδονίαν, εἰς τὴν ἀδράνειαν, εἰς τὴν καταφρόνησιν καὶ ἀδιαφορίαν πάσης γνώμης καὶ ἀρχῆς, ὡς φαίνεται τοῦτο μάλιστα εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ διαφωτισώμεν καὶ ὀδηγήσωμεν τὰς γνώμας τῆς παρούσης γενεᾶς, **μοῖ φαίνεται ὅτι σπουδαιότερον εἶναι νὰ ἀναπτύξωμεν τὰς δυνάμεις τῆς ἐπερχομένης.** Τοῦτο δύναται μάλιστα νὰ γίνῃ διὰ τῆς χρήσεως τῆς μεθόδου τοῦ Πισταλότζη, ἣτις καὶ τὴν αὐτενεργίαν τὴν διανοητικὴν προάγει καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ πρὸς πάντα τὰ εὐγενῆ συναισθήματα ἐξεγείρει, καὶ τὸν βίον καθιστᾷ ἰδεώδη, καὶ τὴν εὐπάθειαν ἐν τῷ βίῳ μετριάζει καὶ παρακωλύει. Κατὰ ταῦτα οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἀνατραφῶσιν οὕτως, ὥστε οὐχὶ μόνον νὰ λάβωσι μηχανικὰς τινὰς δεξιότητας καὶ ποσόν τι γνώσεων, ἀλλὰ νὰ ἐξεγερθῆ ἐν αὐτοῖς καὶ φρόνημα πολιτικὸν καὶ πολεμικὸν καὶ νὰ διαδοθῶσι πανταχοῦ διὰ τῆς γυμναστικῆς αἱ γνώσεις τῶν πολεμικῶν ἀσκήσεων. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, ἣτις στηριζομένη εἰς τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύσσει πᾶσαν ψυχικὴν δύναμιν κανονικῶς, ἣτις ἐξεγείρει καὶ τρέφει πᾶσαν εὐγενῆ τάσιν, ἣτις ἀποφεύγει πᾶσαν μονομερῆ παιδείωσιν, ἣτις καλλιεργεῖ ἐπιμελῶς τὰ μέχρι τοῦδε κατὰ τρόπον φανερόν ὀλιγορηθέντα ὑψηλὰ αἰσθήματα, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἰσχύς καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, ἧτοι τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν βασιλεῖα καὶ πρὸς τὴν πατρίδα, θὰ δυνα-

θώμεν, ὡς ἐλπίζομεν, νὰ ἴδωμεν προκύπτουσιν νέαν γενεάν ἰσχυράν καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν προαίρεσιν καὶ νέον μέλλον καλλίτερον παρασκευαζόμενον.» Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Πρωσσοῦ ὑπουργοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία καὶ τὸ ἔμβλημα τῆς μεγάλης ἀνακαινίσεως καὶ διοργανώσεως τῶν σχολείων τοῦ λαοῦ οὐ μόνον τῆς Πρωσίας, ἀλλὰ συμπάσης τῆς Γερμανίας. Καὶ ἡγεμόνες καὶ πολιτικοὶ καὶ ἐπιστήμονες καὶ τεχνῖται καὶ ἔμποροι καὶ στρατιωτικοὶ πάντες θεωροῦσι τὰ δημοτικὰ σχολεῖα μεγάλα ἐθνικὰ καθιδρύματα καὶ εἰργάσθησαν καὶ ἐργάζονται νὰ καταστήσωσι ταῦτα φυτῶρια ἀληθῆ μορφώσεως τελειότερων ἀνθρώπων. Πρώτη δὲ αὐτῶν φροντίς ὑπῆρξε νὰ συστήσωσι Διδασκαλεῖα πρὸς τελειότεραν μὀρφωσιν διδασκάλων. Ἡ Γερμανία νῦν ἔχει τοιαῦτα 175 μὲ τετραετῆ κύκλον μαθημάτων. Ἀρχὴ δὲ ἐπικρατεῖ παρ' αὐτοῖς ὅτι ὅσα τελειότερα Διδασκαλεῖα, τοσοῦτ' αὖ καὶ τελειότεροι διδάσκαλοι, τοσοῦτ' αὖ καὶ τελειότερα δημοτικὰ σχολεῖα. Δευτέρα φροντίς αὐτῶν ὑπῆρξε νὰ ιδρῦσωσιν εὐρύχωρα καὶ ὑγιεινὰ σχολεῖα καὶ νὰ σώσωσι τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τὰ μιάσματα τῶν σκοτεινῶν καὶ στενοχῶρων καὶ πληκτικῶν δωματίων, νὰ κατασκευάσωσι δὲ θρανία ἀναπαυτικά καὶ ὑγιεινά. Τρίτη φροντίς ὑπῆρξε νὰ ιδρῦσωσι πανταχοῦ σχολεῖα, ὥστε νὰ δύνανται πάντες καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες νὰ παιδευθῶσι. Τετάρτη αὐτῶν φροντίς ὑπῆρξε νὰ καταστήσωσι τὴν παιδείωσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων εἰς πάντας ὑποχρεωτικὴν, ὥστε πάντες ὀφείλουσι νὰ στέλλωσιν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τὰ τέκνα τῶν καὶ τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλα, ἵνα διανύσωσιν ἐν αὐτοῖς πᾶσας τὰς τάξεις τοῦ σχολείου μέχρι τοῦ 14 ἔτους ἢ τοῦλάχιστον νὰ δώσωσι τὴν ἐν τοῖς δημοτ. σχολείοις παιδείωσιν. Οἱ γονεῖς ἢ οἱ κηδεμόνες οἱ ἀμελοῦντες τοῦ καθήκοντος τοῦτου τιμωροῦνται ὑπὸ τῆς πολιτείας. Τινὰ μάλιστα τῆς Γερμανίας Κράτη, οἷον ἡ Σαξωνία καὶ ἡ Βαυαρία, μὴ εὐρίσκοντα ἐπαρκῆ τὴν ἐντὸς δετίας παρεχομένην μὀρφωσιν ἐν τοῖς δημοτ. σχολείοις ιδρυσαν καὶ συμπληρωτικὰ σχολεῖα καὶ ἐπέξετειναν τὴν ὑποχρέωσιν μέχρι τοῦ 16 ἔτους.

Παγκάλως χαρακτηρίζεται τὴν ἀποστολὴν τῶν σχολείων ὁ Ἐρδερὸς, ὁ ἐπικληθεὶς προφήτης τοῦ ἀνθρωπισμοῦ (1744—1803). «Τὸ ἀριστον μέσον πρὸς διαφωτισμὸν καὶ βελτίωσιν τῶν ἀνθρώπων εἶναι τὰ καλὰ σχολεῖα. Τὰ σχολεῖα εἶναι τὰ φυτῶρια νέας γενεᾶς ἀνθρώπων, οἵτινες δὲν θὰ εἶναι μόνον καλοὶ πολῖται, ἀλλ' ὅπερ τὸ σπουδαιότερον καὶ ἄνθρωποι. Πρὶν γίνωμεν ἐπιτηδευματῖαι εἴμεθα ἄνθρωποι καὶ συμφορὰ εἰς ἡμᾶς, ἂν δὲν μείνωμεν ἄνθρωποι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἡμῶν βίῳ. Ἀλλ' ἀνθρωπισμὸν δύναται νὰ διδάξῃ μόνον ὁ ἔχων τοιοῦτον. Οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ αἰσθανθῶσι τὴν μεγάλην αὐτῶν εὐθύνην. Οἱ ἀνεκτίμητοι θησαυροὶ τῆς οἰκογενείας, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτῆς εὐρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ἐκαστος διδάσκαλος ἐν τῷ σχολείῳ του πρέπει νὰ εἶναι καὶ Λυκοῦργος καὶ Σόλων ἄμα, τὸ δὲ σχολεῖον νὰ εἶναι μίᾳ μικρᾷ λαμπρᾷ πολιτείᾳ πρὸς μὀρφωσιν

φρονήματος καὶ ἠθῶν. Πρὸς τοῦτο πρέπει ἡ συναναστροφή αὐτοῦ πρὸς τὰ παιδιά, τοὺς μικροὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι συνετὴ, νὰ ὁμιλῇ πρὸς αὐτὰ μετ' οἰκειότητος, νὰ δεικνύῃ πρὸς αὐτὰ καρδίαν πατρικὴν, φιλόφρονα φιλικὴν, ἀγαθὴν. Πῦρ ἀνάπτομεν οὐχὶ διὰ πάγου, ἀλλὰ διὰ πυρός. Κούτσουρα δὲ θὰ εὕρῃ τοὺς μαθητὰς, ἂν ἔχῃ τοιαύτην ἰδέαν περὶ αὐτῶν. Ἡ καλλίστη δὲ καὶ ἀξιολογωτάτη ἐνὸς σχολείου πρόδος εἶναι, ὅταν προάγῃται τῶν μαθητῶν ἡ κοσμιότης, ἡ τιμιότης, ἡ πεηθαρχία, ἡ εὐταξία, καθόλου ἢ ἀρετῆ».

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω δημοτικὰ σχολεῖα σήμερον εἶναι τοιαῦτα ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα τῆς πολιτείας, ἐν οἷς ὁ λαὸς λαμβάνει τὴν παντὶ ἀνθρώπῳ προσήκουσαν μὀρφωσιν ἀνεξαρτήτως τῆς μελλούσης αὐτοῦ κοινωνικῆς θέσεως. Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν καθαρῶς μορφωτικὸν εἶναι καὶ τὰ ἄλλα σχολεῖα, τὰ τε ἑλληνικὰ καὶ τὰ γυμνάσια. Τοῦτων ὅμως διαφέρει τὸ δημοτ. σχολεῖον ὅτι ἐπιδιώκει τὸν γενικὸν αὐτοῦ ἀνθρώπινον σκοπὸν τῆς ἐξημερώσεως καὶ ἠθικοποιήσεως διὰ τοῦ ὀλιγοτέρου ποσοῦ τῶν γνώσεων, ἃς διδάσκει. Οὐδαμῶς εἶναι σχολεῖον ἐπαγγελματικὸν ἢ προπαρασκευαστικὸν ἄλλων σχολείων διδάσκον μόνον τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν καὶ τὰς 4 πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς, ἵνα μὲ τὰ ἐφόδια ταῦτα οἱ μαθηταὶ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα. Δὲν εἶναι οὐδαμῶς τὸ πρῶτον πάτωμα οἰκίας τριωρόφου, ἀλλ' εἶναι οἰκία μικροτέρα μὲν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ γυμνασίου, ἀλλ' οἰκία πλήρης καὶ ἀνεξάρτητος μὲ τὰ θεμέλια τὰ ἰδικά της, μὲ τὴν στέγην τὴν ἰδικήν της, μὲ τὸ πάτωμα καὶ τὰ ἐπιπλα τὰ ἰδικά της. Δὲν εἶναι ὁ πυθμὴν πίθου μεγάλου, ἀλλὰ πίθος μικρὸς ἔχων ἴδιον πυθμῆνα καὶ πλευρὰ καὶ στόμα καὶ χεῖλη καὶ ἴδιον προορισμὸν καὶ περιχόμενον νὰ διδάξῃ καὶ ἀναθρέψῃ καὶ φρονηματῆσῃ τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ γραφὴ καὶ αἱ 4 πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς δὲν εἶναι αὐτοῦ σκοπός, ἀλλὰ τρία ἐκ τῶν πολλῶν μέσων, ἃ μεταχειρίζεται πρὸς ἀνθρωπισμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Τοιοῦτον μέγαν σκοπὸν πληροῦντα τὰ δημοτικὰ σχολεῖα σήμερον ἀποβαίνουνσι καθιδρύματα ἀξία τῆς προσοχῆς τῶν βασιλέων, τῶν ὑπουργῶν, τῶν ἀρχιερέων, τῶν πλουσίων, τῶν πτωχῶν, παντὸς πολιτοῦ, παντὸς ἀνθρώπου. Πρόδος τοῦ ἔθνους σημαίνει πρόδον τοῦ λαοῦ, πρόδος δὲ τοῦ λαοῦ ὑποθετεῖ διαφωτισμὸν αὐτοῦ καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὰ ὑψηλὰ καὶ εὐγενῆ. Ποῦ δὲ ἀλλαγῆ δυνάμεθα νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς τοῦτο ἢ ἐν καλοῖς δημοτικοῖς σχολείοις; Ἀλλ' ὅπως ἔχωμεν τοιαῦτα σχολεῖα σύμφωνα πρὸς τοὺς πόθους τοῦ Πισταλότζη καὶ τὰς κρατούσας σήμερον ἀρχὰς τῆς παιδαγωγικῆς πρέπει νὰ ἔχωμεν διδασκάλους, παρεσκευασμένους ἐν καλοῖς Διδασκαλείοις. Ὁ διορισμὸς σήμερον γράμματοδιδασκάλων εἶναι ἀσέβεια πρὸς τὸν Πισταλότζη καὶ πρὸς τὸν πολιτισμὸν, καὶ ὀπισθοδρόμησις τοῦ ἔθνους κατὰ 2 ἢ 3 αἰῶνας. Νομίζομεν ὅτι οἱ προϊστάμενοι τῆς πολιτείας καθόλου καὶ ἰδίᾳ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἔχουσι καὶ

νοῦν νὰ ἀντιληφθῶσι τῶν πραγμάτων κατὰ βῆθος καὶ εὐγένειαν νὰ ἐργασθῶσι, ἵνα μὴ ἴδωσι τὴν πατρίδα αὐτῶν ὑπολειπομένην τῆς προόδου τῶν ἄλλων ἔθνων καὶ κακοδαιμονοῦσαν.

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΥΠΟ
ΒΛΑΣΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι διὰ τὸν λαόν ὁ λύχνος, ὅστις διασκεδάζει τὸ πυκνὸν τῆς νυκτὸς τῆς ἀμαθείας σκότος, διαχέει γλυκεῖας ἀκτῖνας φωτὸς καὶ φωτίζων τοὺς περὶ αὐτὸν προφυλάττει μὲν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ πρασκοπῶσιν ἐν τῷ σκότει, βοηθεῖ δὲ τὴν φυσικὴν αὐτῶν φιλοπονίαν καὶ ὀδηγεῖ τὰ βήματά των πρὸς τὰ ἔμπροσ.

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι τὸ πανεπιστήμιον τοῦ λαοῦ, ἢ ὀρθότερον, εἶναι ἀνώτερον τοῦ πανεπιστημίου· διότι τοῦτο μὲν ἀποδίδει εἰς τὴν κοινωνίαν ὀλίγους ἐπιστήμονας, τὸ δὲ δημοτικὸν σχολεῖον παιδεύει, μορφώνει, ἀνθρωπίζει μυριάδας τέκνων τοῦ λαοῦ καὶ παρασκευάζει χρηστοὺς πολίτας, ἐργάτας, τεχνίτας, μαχητὰς.

Ἡ ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου διαδομένη παιδείωσις εἰς τὸν λαόν ὁμοιάζει μὲ τὴν βροχὴν, ἣτις κατὰ μικρὰς σταγόνας καταπίπτουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ποτίζει καὶ τρέφει καὶ γονιμοποιεῖ τὴν γῆν.

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι ὁ κοινὸς τῆς πόλεως καὶ τοῦ χωρίου οἶκος, ἐν ᾧ τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ ἀδελφοῦνται ἀνατρέφόμενα καὶ παιδεύόμενα ὑπὸ κοινοῦ καὶ πεφωτισμένου καὶ φιλοστόργου πατρὸς ἢ μητρὸς καὶ παρασκευάζονται νὰ κατασταθῶσιν ὑγιᾶ καὶ ἀγαθὰ μέλη τῆς κοινωνίας, τῆς πατρίδος καὶ ἐκκλησίας.

Κοινότης ἄνευ δημοτικοῦ σχολείου ὁμοιάζει μὲ σῶμα ἄνευ ὀφθαλμῶν ἢ μᾶλλον ἄνευ ψυχῆς.

Σκοπὸς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Ὁ σκοπὸς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἶναι νὰ παρασκευάσῃ τοὺς μικροὺς παῖδας ἱκανοὺς νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ὁ δὲ ὑψηλὸς προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ γείνη τελείος, νὰ ὁμοιωθῆ μὲ τὸν Θεόν, διότι ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Πᾶς δὲ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμὸν τοῦτον. ἔχει δηλ. τὰ ἀπαιτούμενα σπέρματα ἐν ἑαυτῷ, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην τελειότητα· διότι ἡ τελειότης αὕτη δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ γείνη οὔτε σοφός, οὔτε ἰσχυρός, οὔτε πλούσιος, οὔτε καλλιτέχνης, ἀλλ' ἀνθρώπος ἀγαθός, ἐνάρετος, ὠφέλιμος εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν πλησίον του καὶ εἰς τὴν πατρίδα του.

Ὁ ἄνθρωπος γεννώμενος κληρονομεῖ μὲν σωματικὰς τινὰς καὶ ἠθικὰς προδιαθέσεις ἀγαθὰς ἢ κακὰς, κυρίως ὅμως δὲν γεννᾶται οὔτε ἀγαθός οὔτε κακός. Εἶναι εὐπλαστός ὡς ὁ κηρὸς καὶ ὁ πηλός, ἐπὶ τοῦ

ὁποῖου δύναται τις νὰ ἐναποτυπώσῃ οἷαν δῆποτε θέλῃ σφραγίδα, ἢ καὶ ὡς τὸ μάρμαρον, εἰς τὸ ὁποῖον δύναται ὁ ἀνδριαντοποιὸς νὰ δώσῃ οἷαν θέλῃ μορφήν. Ὁ ἀνθρώπος λοιπὸν εἶναι ἐπιδεκτικὸς μορφώσεως, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Ἡ δὲ μὀρφωσις αὕτη ἐνεργεῖται δι' ἐπιδράσεώς τινος.

Ἡ σκόπιμος ἐπίδρασις τῶν ἐνηλίκων ἀνθρώπων, ὅπως δώσωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδῶν ἐκείνων τὴν μὀρφωσιν, ἣτις εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν ὑψηλὸν τοῦ ἀνθρώπου προορισμὸν, ἀποτελεῖ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν.

Ὁ οἶκος εἶνε τὸ πρῶτον καὶ φυσικὸν οὗτως εἰπεῖν σχολεῖον τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μορφώσεως τῶν παιδῶν. Ἄλλ' ὁ οἶκος μόνος δὲν ἐπαρκεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὴν παιδα τὴν γενικὴν τοῦ ἀνθρώπου μὀρφωσιν. Στάδιον τοῦ βίου καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι μόνος ὁ στενὸς τοῦ οἴκου, καὶ τῆς οἰκογενείας κύκλος. Ὁ ἀνθρώπος προέρχεται μὲν ἐκ τοῦ οἴκου, ἀνήκει ὅμως οὐχ ἦτον εἰς τὴν κοινότητα, εἰς τὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν πατρίδα, εἰς τὸ ἔθνος, ἢ δὲ τὴν τύχην τοῦ οἴκου, τῆς μονάδος ταύτης τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ σώματος, συνδέεται ἀναποσπᾶστως μὲ τὴν τύχην τοῦ ὅλου σώματος.

Τὸ σχολεῖον λοιπὸν κέκληται νὰ ὑποστηρίξῃ, νὰ συμπληρώσῃ, νὰ ἐπεκτείνῃ, καὶ προαγάγῃ τὴν τοῦ οἴκου παιδαγωγικὴν ἐνεργείαν.

Ἡ ἀγωγή περιοριζομένη μόνον ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῆς οἰκογενείας κινδυνεύει νὰ παραδώσῃ μὲν εἰς τὴν κοινωνίαν ἀνθρώπου ἐγωιστὰς καὶ ἀδιαφόρους ἔχοντας πρὸς τὰ κοινὰ συμφέροντα, νὰ παρεκτραπῇ δὲ εἰς τάσεις καὶ ἔξεις αὐθαιρέτους καὶ ἀντιστρατευομένας εἰς τὴν ἀρμονίαν, ἣτις πρέπει νὰ ἐπικρατῇ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς αὐτῆς κοινωνίας.

Οὕτω συνάπτεται τρόπον τινὰ σύμβασίς τις μεταξὺ τοῦ οἴκου καὶ τῆς πολιτείας, ἀντιπροσωπευούσης καὶ προστατευούσης τὰ κοινὰ συμφέροντα, δι' ἧς οἱ γονεῖς μεταβιβάζουσι μέρος τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων αὐτῶν εἰς τὸ σχολεῖον, τὸ κοινὸν τοῦτο τῶν πολιτῶν παιδαγωγεῖον.

Τὰ εἰρημένα διδάσκουσιν ὅτι τὸ σχολεῖον πλὴν τοῦ εἰρημένου γενικοῦ σκοποῦ ἐπιδιώκει καὶ εἰδικώτερον, τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν μὀρφωσιν τῶν παιδῶν.

Διὰ νὰ ὀρισθῇ λοιπὸν ἀκριβέστερον τοῦ παρ' ἡμῖν δημοτικοῦ ἢ στοιχειώδους σχολείου ὁ σκοπός, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐρευνηθῶσι καὶ γνωσθῶσι τὰ καθ' ἡμᾶς πῶς ἔχουσι.

Μετὰ τὴν ἐθνικὴν παλιγγενεσίαν δὲν ἠκολουθήσαμεν τὴν ἀρίστην καὶ ἀनुσιμωτάτην ὁδὸν πρὸς φωτισμὸν καὶ ἠθικὴν ἀνύψωσιν τοῦ ὑπὸ πᾶσαν ὄψιν καταπεπτωκότου λαοῦ προϊάντος δὲ τοῦ χρόνου οὐ μόνον δὲν ἐφηρμοζοντο γενναιότερα καὶ ὀρθότερα μέτρα πρὸς ἠθικὴν μὀρφωσιν τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν στοιχειώδη αὐτοῦ παιδείαν, ἣτις εἶναι ἡ ἀσφαλὴς κρηπίς τῆς ἀληθοῦς προόδου παντὸς ἔθνους, ὅσημέραι ὡπισθοδρομοῦμεν. Τῆς τοιαύτης δὲ

ἀσυγγνώστου ἀμελείας καὶ ἀπρονοησίας τάποτελέσματα σήμερον μάλιστα κηθίστανται κατάφωρα. Τῷ ὄντι τῶν πλείστων κακῶν δι' ὅσα πάντες οἱ φιλοπάτριδες πολῖται ἄχθονται καὶ δυσφοροῦσιν, αἴτιον εἶναι μάλιστα ἡ παραμέλησις τῆς ὑγιούς καὶ γενναίας ἠθικῆς, θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς παιδείσεως τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Τὰ κακὰ δὲ ταῦτα οὔτε ὀλίγα οὔτε μικρὰ εἶναι.

Τὸ ἔθνος ἡμῶν κέκτηται οὐκ ὀλίγας αὐδὲ μικροῦ λόγου ἀξίας ἀρετὰς φυσικὰς τε καὶ ἠθικὰς. Μέγα μέρος αὐτοῦ διετήρησεν ὡς προγονικὴν κληρονομίαν τὴν ἀνδρείαν, τὴν τόλμην καὶ τὴν καρτερίαν. Ἡ εὐφροσύνη καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, ἡ φιλομάθεια καὶ τὸ φιλοπόροδον, ἡ νηφαλιότης καὶ ἡ πρὸς τοὺς συγγενεῖς μετ' αὐταπαρηψίας στοργή, τὸ αἰσθηματικὴ τιμῆς καὶ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη εἶναι πολυτίμοι ἀρεταί, αἰτινες καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ἀνομολογοῦνται, ἀποτελοῦσι δὲ στερεὰς βάσεις, ἐφ' ὧν δύναται διὰ τῆς προσηκούσης παιδείσεως νὰ ἐποικοδομηθῇ ἀξιοζήλος ἐθνικὸς χαρακτήρ. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλαττώματα ἡμῶν δὲν εἶναι οὔτε ὀλίγα οὔτε μικρὰ.

Τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, τὸ ὁποῖον ὑπάκειται ὡς θεμέλιον τοῦ ἠθικοῦ βίου, ἐχαλαρώθη, ἔγχετο δὲ διεστράφη καὶ οἰκτρῶς παρεμορφώθη αἴτιον δὲ τούτου ἡ ἔλλειψις ὑγιούς θρησκευτικῆς διδασκαλίας. Ἡ ἐκκλησία ἡμῶν ἀργεῖ, ἡ δὲ πίστις ἡμῶν εἶναι νεκρά.

Τὸ πρὸς τοὺς νόμους σεβας, ὅπερ ἀφείλουσιν οἱ ἐλεύθεροι μάλιστα πολῖται εἰς αὐτοὺς, εἶναι ἐλάχιστον τούτου δ' ἕνεκα ἐλλείπει ἡ πρωτίστη βᾶσις τῆς εὐνομίας καὶ τῆς τάξεως.

Ἡ φιλεργία καὶ φιλοπονία, εἰς ἧς πηγάζει ἡ ἀνεξαρτησία, ἡ φιλονομία, ἡ πρόοδος πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ τὰς τέχνας καὶ ἡ εὐπορία θεωρεῖται ὡς ἀτυχία, εἰς ἣν ἐξ ἀνάγκης ὑποβαλλεται τις, ἔχων πάντοτε ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὸν πόθον εὐχεροῦς τινος καὶ ἀμύχθου εὐμαρείας. Αὕτη δὲ εἶναι μίξ τῶν αἰτιῶν, δι' ἃς τόσον πολλοὶ προσδρέπουσι πρὸς τὰς δημοσίας θέσεις καὶ πρὸς τὸ δημόσιον ταμεῖον.

Τὸ εὐερέθιστον καὶ εὐόργητον μεταπίπτει πολλάκις εἰς ἀληθῆ ἀγριότητα ἤθους καὶ καθιστᾷ πλείστους εὐεπιφόρους εἰς ἐγκλήματα.

Τάσις τις, νεωτερικὴ αὕτη, εἰσείρπυσε πρὸς ἀπομίμησιν ὀθνεῖων ἠθῶν καὶ ἠθίμων καὶ τρόπων βίου ξενικοῦ. Τὸ κακὸν τοῦτο ἐπιπολάζει ἐν ταῖς πόλεσι.

Τέλος, ἐπεκράτησεν ἀδιαφορία τις καὶ ἀπάθεια πρὸς τὰ κοινὰ συμφέροντα, πρὸς τὰ τοῦ δήμου, πρὸς τὴν κοινότητα, ἐνῶ τὰ συμφέροντα ταῦτα πρέπει νὰ θεωρῇ ἕκαστος πολῖτης ἰδία ἐαυτοῦ συμφέροντα.

Πᾶσαι αὗται αἱ κακίαι, τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς μακρᾶς δουλείας, τινὲς δὲ ἐκ τῆς κακῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας, κυρίαν πηγὴν ἔχουσι τὴν ἔλλειψιν τῆς παιδείσεως ἢ τὴν πλημμελῆ παιδείαν καὶ ἀγωγὴν.

Τί ἔχει νὰ κάμῃ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τὸ σχολεῖον λοιπὸν παρ' ἡμῖν ἔχει τὴν ὑψηλὴν

ἀποστολὴν, τὰς μὲν κακίας ταύτας καὶ ἄλλας τοιαύτας, τυχόν, ὡς νοσήματα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον χρόνιά, νὰ θεραπεύσῃ ῥιζηδόν, ἀντὶ δὲ τῶν κακιῶν νὰ ἐμψυτεύσῃ βαθέως εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἐλληνοπαίδων πεποιθήσεις ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς, ἐξ ὧν ὡς ἐκ σπερμάτων ἀγαθῶν μέλλουσι νὰ βλαστήσωσιν αἱ τὰ ἔθνη καὶ τὰ άτομα σώζουσαι καὶ εἰς εὐδαιμονίαν προάγουσαι ἀρεταί.

Τοιαύτην καὶ μόνον τοιαύτην ἐννοοῦμεν ἡμεῖς τὴν ἀποστολὴν τῶν παρ' ἡμῖν δημοτικῶν στοιχειωδῶν σχολείων. Ἐν οὐδενὶ δὲ λόγῳ τιθέμεθα σχολεῖα σκοπὸν ἔχοντα μόνον νὰ διδάξωσι τοὺς παῖδας ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ ὀλίγην ἀριθμητικὴν, καὶ ἄλλας τινὰς στοιχειώδεις γνώσεις. Πάντα ταῦτα εἶναι μὴδαιμνα καὶ οὐδενὸς λόγου ἀξία ἢ δὲ διδασκαλία αὐτῶν μόνον ὡς μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀνω ῥηθέντος σκοποῦ ἔχει τὴν προσήκουσαν ἀξίαν. Οὐδεὶς τῷ ὄντι εὐφρονῶν δύναται νὰ ἐννοήσῃ κατὰ τί αἱ ζηραὶ δεξιότητες τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς καὶ ἡ ἀπόκτησις κολοβῶν τινῶν γνώσεων δύναται νὰ καταστήσωσι τοὺς πολῖτας κρείττονας· ἐνῶ εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι τοιαύτη τις ὑπεροχὴ ἄνευ θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως μόνον ἐπιτηδειότερους ἀδίκους, τυρανίσκους ἢ καὶ κακούργους ἐνδεχόμενον νὰ παράσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν. Τοῦτο ἰκανῶς μαρτυρεῖ ἡ πείρα.

Θελοῦμεν λοιπὸν τὰ ἡμέτερα σχολεῖα τοῦ λαοῦ νὰ εἶναι ἐργαστήρια πρὸ πάντων ἤθους χρηστοῦ.

Σχολεῖα ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς καὶ τῶν τεσσάρων ἀριθμητικῶν πράξεων καὶ δὴ γραμματικῶν κανόνων καὶ ἱερᾶς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας καὶ πρὸ τοῦ 1821 καὶ μετ' αὐτὸ ἔχομεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔχομεν σχετικῶς οὐκ ὀλίγα. Ἀλλὰ τινὲς οἱ ἐξ αὐτῶν καρποὶ; Κατὰ τί ταῦτα προήγαγον τὴν ἡμερῶσιν καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν τοῦ ἔθνους μὀρφωσιν; Κατὰ πόσον κατέστησαν τὰς νεωτέρας γενεᾶς κρείττονας τῶν προγενεστέρων; Διανοητικῶς ἴσως προεβίβασαν κατὰ βαθμίδας τινὰς τὸν ἐλ. λαόν· εἰς τὴν μὀρφωσιν ὅμως τοῦ ἤθους, εἰς τὴν διάπλασιν τῆς καρδίας, εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ἤσκησαν ἐπίδρασιν τὰ τοιαῦτα σχολεῖα· διότι καὶ ἡ περὶ αὐτῶν καὶ τοῦ προορισμοῦ τῶν γνώμη τῆς κοινωνίας καὶ αὐτῶν τῶν λειτουργῶν τῆς πολιτείας ἦτο ταπεινοτάτη. «Νὰ μάθουν τὰ παιδία ὀλίγην ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν», εἰς τοῦτο μόνον ἐφαινοντο προωρισμένα τὰ δημοτικὰ σχολεῖα! Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἀσύγγωστος ὀλιγωρία περὶ τοῦ ποιοῦ καὶ τῆς παιδαγωγικῆς μορφώσεως τῶν οἰδασκάλων ἐν τοῖς σχολείοις τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ ἐπὶ πλείστα ἔτη οὗτοι ἐλαμβάνοντο ὅθεν δῆποτε, ὑποβαλλόμενοι ὑπὸ ἐπιεικεστάτης ἐπιτροπῆς εἰς μόνην τὴν δοκιμασίαν τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς καὶ τῶν τεσσάρων πράξεων τῆς ἀριθμητικῆς.

Καὶ ὅλη δὲ ἡ λεγομένη ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδος, ἣτις ἐπὶ πολλάς δεκαετηρίδας ἐκράτησε παρ' ἡμῖν, τοῦτο καὶ μόνον ἐπαγγελλεται, τὴν μετάδοσιν ἰσχυροτάτων τινῶν γνώσεων καὶ δεξιότητων, ὅπως ἀνίκα-

νος οὔσα νὰ ἐπιδιώξῃ ὑψηλότερον τινα σκοπὸν. Καὶ ἡ συγκατάθεσις δὲ τοῦ νὰ ἀρκώμεθα εἰς τὰ λεγόμενα γραμματοδιδασκαλεῖα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀκαρπίας τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ τῆς ταπεινῆς περὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν γνώμης. Διὰ τὴν αὐτὴν ταπεινὴν καὶ ἀστοχοῦσαν τοῦ σκοποῦ γνώμην περὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀφηρέθησαν μὲν ταῦτα τὴν αὐτοτελείαν των, προσεδέθησαν δὲ εἰς τὰ λεγόμενα ἐλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς προπαρασκευαστικὰ εἰς αὐτά.

Τοιούτων σχολείων ἐπὶ μακρὸν δυστυχῶς χρόνον ἀπελαύσαμεν καὶ ὄχι μόνον οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ἐκαρπώσαμεθα ὠφέλειαν, ἀλλὰ πάντως καὶ ἐβλάβημεν παρεκτραπέντες τῆς φυσικώτερας κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνελιξεως.

Καιρὸς πλέον νὰ ζητήσωμεν καὶ ν' ἀποκτήσωμεν σχολεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ κάλλιεργήσωσι καὶ θ' ἀναπτύξωσιν εἰς τοὺς ἐλληνοπαῖδας πάντα τὰγαθὰ σπέρματα, δι' ὧν ὁ πανάγαθος Θεὸς ἐπροίκισε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐξέλθωσι μεμορφωμένοι χρηστοὶ πολῖται. Ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπιστικὰ κατασταίνουσι τὰ σχελεῖα μόνον οἱ καλοὶ διδάσκαλοι· διότι ὁ διδάσκαλος εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ σχολείου.

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ (1)

ὑΠΟ
ΧΡΙΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου.

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον σκοπὸν ἔχει νὰ παιδαγωγῇ τοὺς παῖδας ἠθικῶς καὶ θρησκευτικῶς, νὰ ἀναπτύξῃ τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἐνεργείαν, νὰ προικίσῃ αὐτοὺς διὰ τῶν πρὸς περαιτέρω μὀρφωσιν διὰ τὸν βίον ἀπαιτουμένων γνώσεων καὶ δεξιότητων καὶ νὰ καταβάλῃ τὸ θεμέλιον διὰ τὴν μὀρφωσιν ἀνθρώπων καὶ μελῶν τῆς κοινωνίας.

Κατὰ ταῦτα τὸ δημοτικὸν σχολεῖον δὲν εἶνε σχολεῖον ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ γενικὸν μορφωτικὸν καθίδρυμα. Ἡ ὅλη πληθὺς τοῦ λαοῦ, καθ' ὅσον δὲν μορφοῦται ἐν ἀνωτέροις σχολαῖς, ὀφείλει ἄνευ διακρίσεως τῆς τάξεως καὶ τοῦ φύλου, νὰ διέλθῃ δι' αὐτοῦ. Τοῦτου ἕνεκα ἐθεσπίσθη ἀλλαγὴ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ ἡ γενικὴ ὑποχρεωτικὴ φοίτησις εἰς τὸ σχολεῖον, ἣτις ἐξασφαλίζει εἰς εἰς τὸν παῖδα τὸ ἀναγκαῖον μέτρον τῆς ἀγωγῆς καὶ διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ ἔκτου ἔτους μέχρι τέλους τοῦ 14 ἔτους τῆς ἡλικίας του.

Ἐν παντὶ δημοτικῷ σχολείῳ πρέπει νὰ διδάσκωνται τὰ διὰ τὴν γενικὴν μὀρφωσιν ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἀντικείμενα, ἐξαιρέτως ἡ θρησκεία, ἡ γλῶσσα, ἡ ἀριθμητικὴ, ἡ φυσιογνωσία, ἡ γεωγνωσία, ἡ ἱστορία ἰδίως τῆς πατρίδος καὶ τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς, ἡ γραφὴ, ἡ γεωμετρικὴ μορφολογία, ἡ ὠδὴ καὶ ἡ γυμναστικὴ. Ἡ ἕκτασις δὲ, καθ' ἣν διδά-

1) Γενικὴ παιδαγωγικὴ καὶ διδασκτικὴ σελ. 263 ε. ε.

σκονται, ρυθμίζεται πρὸς τὴν βαθμίδα, ἐν ἣ ἵσταται πᾶν σχολεῖον ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων, λοιπὸν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τάξεων, τὰς ὁποίας ἀριθμεῖ τὸ σχολεῖον.

Δημιουργὸς τῆς ἰδέας τοῦ σήμερον δημοτικοῦ σχολείου εἶναι ὁ Κομένιος, ἡ δὲ ἐκτέλεσις ταύτης τῆς ἰδέας ἀνήκει εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν. Ἐν τῇ «Μεγάλῃ διδακτικῇ» ἀναπτύσσει τὴν ἤδη ἐν τῇ προμετωπίδι ἐκφρασθεῖσαν ἰδέαν ὅτι «ἐν τῷ σχολεῖῳ πρέπει πάντες νὰ διδαχθῶσι τὰ πάντα». Κατ' αὐτὸν ὀφείλει τὸ σχολεῖον νὰ εἶναι τὸ ἀληθὲς ἐργαστήριον τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, οὐχὶ δὲ οἶκος τρόμου ἢ βασανιστήριον τῶν πνευματῶν.

Ἐπισηνεῖται τοιαύτην διάταξιν τῆς σχολῆς, ὥστε δι' αὐτῆς α) νὰ μορφωνῆται σύμπασα ἡ νεολαία καὶ δὴ ἐν παντὶ ὅτι δύναται νὰ καταστήσῃ τὸν ἀνθρώπον σοφόν, χρηστὸν καὶ ἄγιον· β) ἡ μόρφωσις αὕτη ὡς προπαρασκευὴ διὰ τὸν βίον νὰ συντελεῖται πρὸ τῆς ὠρίμου ἡλικίας, νὰ γίνηται ἄνευ πληγῶν, ἄνευ σκληρότητος, ἄνευ οἰαςδήποτε βίας, κατὰ τὸ δυνατόν εὐκόλως, εὐαρέστως καὶ οἰνεῖ αὐτομάτως, νὰ παιδεύηται ὁ παῖς οὐχὶ παιδεύειν ἐπιδεικτικὴν καὶ ἐπιπόλαιον, ἀλλ' ἀληθῆ καὶ βᾶσιμον δηλ. νὰ ἀσκεῖται τὸ λογικὸν πλάσμα, νὰ καθοδηγεῖται οὐχὶ ὑπὸ ξένου λογικοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἰδίου, νὰ μὴ ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ μανθάνῃ περὶ τῶν πραγμάτων ἐκ τῶν βιβλίων ξένας δόξας ἢ καὶ νὰ διατηρῇ καὶ ἀπομνημονεύῃ αὐτάς, ἀλλὰ νὰ εἰσδύῃ αὐτοτελῶς εἰς τὰς ρίζας τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἀπαιτῇ τὴν ἀληθῆ κατανόησιν ὡς καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν.

Περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὁ Δειστερβέργιος ἀποφαίνεται ὡς ἐξῆς· «Ἐάν τις θέλῃ νὰ φαντασθῇ τὴν ὅλην σπουδαιότητα τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος, ἄς φαντασθῇ πάντα τὰ σχολεῖα χώρας τινὸς κλειόμενα καὶ τὴν νεολαίαν αὐξάνουσαν ἄνευ διδασκαλίας, ἀμέσως ἤθελεν ἐπέλθῃ πλήρης βαρβαρότητος. Εἶναι μὲν τὰ ἀνώτερα σχολεῖα καὶ τὰ πανεπιστήμια οἱ φορεῖς τῆς ὑψίστης μορφώσεως, ἀλλὰ τὰ θεμέλια τῆς μορφώσεως αὐτῆς καταβάλλει τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Τὸ σχολεῖον τοῦτο εἶναι τὸ τὰ μάλιστα ἀναγκαῖον μέλος ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς· διότι εἶναι τὸ θεμελιωδέστατον μέλος αὐτῆς. Ἡ ἰδέα αὕτη πρέπει νὰ ἐπαυξάνῃ τὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ διδασκάλου.

Ἡ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

«Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ὠρίσθη νὰ εἶναι ἑπταετὲς συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον β. τοῦ περὶ δη-

1) Ἀθηνᾶ, παραρτημ. Γ'. τόμου σελ. 71.

μοτικῶν σχολείων νόμου τοῦ 1834 κελεῖον ἐπὶ λέξει τὰδε.

«Ὅλοι οἱ εἰς δῆμον ἔχοντα σχολεῖον δημοτικὸν » ἀνήκοντες παῖδες ἀπὸ τοῦ πέμπτου συμπληρωμένου » νου μέχρι τοῦ δωδεκάτου συμπληρωμένου ἔτους » τῆς ἡλικίας των χρεωστοῦν νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ » σχολεῖον.»

Δίκαιον δὲ εἶναι ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, ἐν οἷς παιδεύεται ἡ πολυπληθεστέρα τοῦ ἔθνους μερίς, ἡ διδασκαλία καὶ ἐκτενεστέρα καὶ τελειότερα ὡς οἶόν νε νὰ γίνηται, ἵνα καὶ τὰς εἰς τὸν βίον ἀναγκαίας γνώσεις ἀρθρονωτέρας ἐν αὐτοῖς πορίζωνται οἱ μαθηταὶ του, καὶ ἵνα, ὅπερ τὸ σπουδαιότατον, λαμβάνῃ τὸ ἦθος αὐτῶν τὴν προσήκουσαν σύστασιν καὶ στερεότητα καὶ ἐξέρχωνται οὕτως ἐκ τοῦ σχολείου εἰς τὸν βίον ὠριμώτερον κατὰ τε τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς γνώσεις καὶ τὸ ἦθος. Πῶς δὲ θὰ γίνηται δυνατὴ τῆς ἑπταετοῦς δημοτικῆς παιδείσεως ἡ ἐφαρμογὴ ἐν ἅπασιν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς ἑνα μόνον διδασκαλον ἔχουσι, περὶ τούτου ὀφείλουσι νὰ φροντίσωσι τὰ διδασκαλεῖα, ὧν ἔργον εἶναι καὶ τοῦτο.»

Συμπέρασμα.

Ἐκ τῶν δημοσιευθέντων τούτων καὶ δημοσιευθησομένων ἐν τῷ ἐπομένῳ φύλλῳ καταδεικνύεται ὅτι τὰ δημοτικὰ σχολεῖα θεωροῦσι καὶ αἱ Κυβερνήσεις τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν καὶ ἡ ἐπιστήμη ἡ παιδαγωγικὴ ἦτε ξένη καὶ ἡ παρ' ἡμῖν ὡς σχολεῖα αὐτοτελῆ σκοπὸν ἔχοντα τὴν ὅσον τὸ δυνατόν τελειότεραν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ ὠρίσαν χρόνον παιδείσεως δεῖτῇ, ἑνιαχοῦ δὲ καὶ 10ετῇ. Τοιοῦτον σκοπὸν εἶχε καὶ ὁ παρ' ἡμῖν νομοθέτης ἐν ἔτει 1834 ὀρίσας 7ετῇ τὴν δημοτικὴν ἡμῶν παιδείσιν, τοιοῦτον δὲ σκοπὸν ἔχουσι καὶ πάντες οἱ παρ' ἡμῖν παιδαγωγικοί, πρὸς τοιοῦτον δὲ σκοπὸν ἐργάζονται καὶ τὰ παρ' ἡμῖν διδασκαλεῖα. Καὶ ὅμως ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἡ νομοθεσία ἡ σχολικὴ παρ' ἡμῖν εἰσηγήσατο σπουδαίαν ὀπισθοδρόμησιν ἐν τῇ ἐκπαίδευσιν διὰ τῆς διαλύσεως τῶν διδασκαλείων διὰ τῆς καταργήσεως δημοτικῶν σχολείων καὶ διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἐτῶν τῆς μαθητείας ἐν τοῖς δημοτ. σχολείοις ἀπὸ ἑπτὰ ἔτη εἰς τέσσαρα μόνον καὶ διὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος πνεύματος νὰ ἀναδειχθῶσιν οἱ γραμματοδιδάσκαλοι τὸ κατ' ἐξοχὴν δεσπόζον στοιχεῖον τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσως. Ἐπειδὴ δὲ δὲν δυνάμεθα τὰς πράξεις ταύτας νὰ θεωρήσωμεν ὡς συστηματικὴν ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς παιδείσεως τοῦ λαοῦ, παραδεχόμεθα τὴν ἐλαφρυντικὴν περίπτωσιν ὅτι ταῦτα γίνονται, διότι οἱ ἀρμόδιοι δὲν ἤξευρον τί εἶναι σήμερον δημοτικὸν σχολεῖον.

